

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.11>

СТРАТЕГІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Книженко С.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри криміналістики та судової експертології**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0002-1944-4256

Книженко С.О. Стратегія розслідування воєнних злочинів.

У статті проведено комплексний аналіз стратегічних засад розслідування воєнних злочинів в умовах сучасного міжнародного збройного конфлікту, що триває в Україні. Підкреслюється, що воєнні злочини становлять одну з найбільш складних категорій кримінальних правопорушень, які характеризуються високою доказовою складністю, багатовимірністю та необхідністю врахування міжнародних стандартів доказування. Автор наголошує, що значні масштаби місць злочинів, велика кількість потерпілих і свідків, проведення слідчих дій у небезпечних умовах та активне використання цифрових носіїв інформації зумовлюють необхідність розробки цілісної стратегії розслідування, яка б інтегрувала криміналістичні, процесуальні, технічні, організаційні, безпекові та гуманітарні елементи.

Особлива увага приділяється забезпеченню безперервності ланцюга збереження доказів, адже будь-яке порушення може спричинити втрату їх допустимості в міжнародних юрисдикціях. Проаналізовано роль міжнародних стандартів документування, зокрема Міннесотського протоколу, Протоколу Берклі та практики Міжнародного кримінального суду, що визначають вимоги до автентичності й достовірності доказової інформації.

Розкрито значення взаємодії з міжнародними організаціями й правозахисними структурами, які здійснюють незалежну верифікацію цифрових матеріалів і впроваджують інноваційні методи OSINT-аналізу. Крім того, акцент зроблено на безпекових аспектах роботи слідчих у зонах бойових дій, що потребує залучення спеціальних підрозділів і засобів захисту.

Вагому увагу приділено застосуванню сучасних криміналістичних технологій, включно з 3D-сканерами, дронами для аеророзвідки, GPS-навігацією, цифровими картографічними системами, високоточною фото- та відеофіксацією, а також програмним забезпеченням для створення цифрових реконструкцій місця події. Автор доводить, що використання цих технологій дозволяє компенсувати обмеженість можливостей доступу до місць злочинів, зруйнованих інфраструктурних об'єктів або територій, які перебувають під загрозою.

У підсумку робиться висновок, що ефективно розслідування воєнних злочинів можливе лише за умов системного поєднання міжнародних стандартів, технологічних інновацій, належного рівня безпеки й орієнтації на захист прав людини.

Ключові слова: розслідування кримінальних правопорушень, криміналістичне забезпечення, криміналістична методика, стратегія розслідування, воєнні злочини.

Knyzhenko S.O. Strategy for investigating war crimes.

The article examines the key strategic foundations for investigating war crimes committed during the ongoing international armed conflict in Ukraine. War crimes are identified as a highly complex category of offenses due to their evidentiary challenges, the large scale of crime scenes, the number of victims and witnesses, and the necessity to comply with international standards of proof. These factors require a coherent investigative strategy integrating forensic, procedural, technical, organizational, and humanitarian components.

Particular attention is given to maintaining the chain of custody, as any breach may undermine the admissibility of evidence before international jurisdictions. The analysis highlights the importance of international documentation standards, including the Minnesota Protocol, the Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations, and the practice of the International Criminal Court, all of which set requirements for the authenticity and reliability of evidence.

The article also underscores the role of cooperation with international organizations and human rights groups that verify digital materials and apply advanced OSINT methodologies. Security challenges faced by investigators in active combat zones are examined, emphasizing the need for specialized units, protective equipment, and coordinated actions.

Moreover, the study addresses the use of modern forensic technologies such as 3D scanning, drones, GPS systems, digital mapping, and high-resolution imaging, which help compensate for restricted access

to crime scenes and damaged infrastructure. The conclusion stresses that effective investigation of war crimes is possible only through the systematic integration of international standards, technological innovation, investigator safety, and a victim-centered approach rooted in respect for human rights.

Key words: criminal investigation, forensic support, forensic methodology, investigation strategy, war crimes.

Постановка проблеми. Воєнні злочини становлять одну з найтяжчих категорій кримінальних правопорушень. Вони посягають на такі фундаментальні цінності людства як право на життя, гідність, гуманність, безпеку цивільного населення та характеризуються значними масштабами місць подій, великим числом потерпілих і свідків, необхідністю роботи в небезпечних умовах, використанням цифрових носіїв, дотриманням вимогам міжнародних юрисдикцій щодо допустимості та автентичності доказів.

Після початку широкомасштабної збройної агресії проти України питання належного документування та розслідування таких злочинів набуло першочергового значення як для системи національного правосуддя, так і для міжнародних судових інституцій.

Як вірно відмічає В.М. Шевчук, з'являються специфічні вимоги до вирішення тактичних завдань, організації тактичних операцій, проведення окремих слідчих дій [1, с. 44].

Окрім того, необхідність у взаємодії з міжнародними механізмами зумовлюють потребу в розробці цілісної стратегії розслідування, яка б інтегрувала криміналістичні, процесуальні, технічні, організаційні, безпекові та гуманітарні елементи.

Мета дослідження полягає в розкритті стратегічних завдань розслідування воєнних злочинів, які забезпечують ефективність, достовірність доказів і відповідність міжнародним стандартам правосуддя.

Стан опрацювання проблематики. Окремі проблеми розслідування воєнних злочинів розглядалися у працях О.В. Жовтюка, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, Г.К. Тетерятника, В.Ю. Шепітька, К.П. Шевчишиної, інших. Водночас попри наявність криміналістичних рекомендацій, системна наукова розробка криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів лише формується.

Стратегічні засади розслідування воєнних злочинів у вітчизняній криміналістичній літературі не розглядалися. Однак, вони потребують розгляду, оскільки спрямовані на недопущення в майбутньому несприятливих ситуацій під час розслідування.

Виклад основного матеріалу. У криміналістичній літературі стратегія розслідування кримінальних правопорушень розглядається як визначення пріоритетних засобів і методів подолання протидії розслідуванню, розроблення найбільш прийнятної моделі розслідування, що визначає сучасну перспективу кримінального провадження [2, с. 42].

У сучасних умовах цей підхід потребує переосмислення щодо воєнних злочинів. Як вірно відзначає О.В. Жовтук, такі злочини характеризуються підвищеним рівнем складності доказування, міжнародним резонансом та необхідністю дотримання норм як національного, так і міжнародного кримінального права [3, с. 135].

Варто відзначити, що воєнні злочини можуть бути розглянуті не лише судами України, але й міжнародними судовими інституціями. Так, Україна ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду, що надало йому право розслідувати та переслідувати осіб, відповідальних за воєнні злочини, учинені під час збройного конфлікту в Україні [4].

Це зумовлює покладання на правоохоронні органи, насамперед на слідчих, завдання щодо формування комплексу стратегічних пріоритетів з метою забезпечення оперативності, повноти та об'єктивності розслідування.

Аналіз криміналістичної літератури дозволяє нам окреслити низку стратегічних завдань при розслідуванні воєнних злочинів. Зокрема, важливого значення набуває забезпечення безперервності ланцюга збереження доказів (chain of custody). Його дотримання гарантує перевірюваність, цілісність і достовірність кожного доказу від моменту його виявлення до подання в суд. Порушення цього ланцюга може зумовити визнання доказів недопустимими. Ми погоджуємося з М.І. Пашковським у тому, що згідно норм кримінального процесуального законодавства України ланцюг зберігання міститься в різних протоколах процесуальних дій й забезпечує нерозривність фіксації хронології володіння доказами (усіх форм поводження з доказами) [5, с. 159]. Відзначимо, що стратегія розслідування має передбачати не лише правильний збір доказів, але й створення системи гарантій їхнього безпечного транспортування, зберігання й передачі підрозділам, що здійснюють їх подальше дослідження.

Наступним стратегічним завданням розслідування досліджуваних злочинів є дотримання вимог міжнародних стандартів документування доказової інформації. Зібрані докази воєнних кримінальних правопорушень передаються Міжнародному кримінальному суду, ЄСПЛ, іншим міжнародним

інституціям. Тому важливо, щоб національні підходи до фіксації та зберігання доказів узгоджувалися з нормами Римського статуту, Правил процедури і доказування МКС, а також прецедентною практикою міжнародних трибуналів. Наприклад, протокол Берклі, регламентує роботу з цифровими відкритими джерелами [6]. Міннесотський протокол містить рекомендації щодо розслідування випадків потенційно незаконного позбавлення життя [7].

Варто вказати, що на сьогодні в Україні розроблені стандарти розслідування таких воєнних злочинів як незаконне позбавлення волі, захоплення заручників, жорстоке поводження у формі катування (тортури), нелюдського поводження, умисного спричинення серйозних страждань чи шкоди здоров'ю; незаконна депортація або переміщення; напади на цивільних осіб, цивільні об'єкти та інші аналогічні цілі [8, 9]. Вказані стандарти не охоплюють всіх актуальних питань, однак є орієнтиром для слідчих щодо кваліфікації та розслідування окремих видів воєнних злочинів.

Черговим стратегічним завданням розслідування таких злочинів є налагодження ефективної взаємодії з міжнародними та правозахисними організаціями. Один із експертів зазначив, що війна в Україні є найбільш задокументованою війною у світі [10]. Міжнародні (ООН, ОБСЄ, МКЧХ, МКС) та громадські організації фіксують випадки порушення міжнародного гуманітарного права в Україні, допомагають верифікувати докази. Наприклад, такі правозахисні організації як Bellingcat, Truth Hounds, Центр прав людини ZMINA мають досвід роботи з цифровими доказами, OSINT-технологіями, геолокацією, метаданими та надають допомогу в розслідуванні воєнних злочинів. Така взаємодія забезпечує підвищення об'єктивності результатів розслідування.

Слідуючим стратегічним завданням розслідування воєнних злочинів є забезпечення безпеки учасників слідчих дій, і насамперед СОГ. На наш погляд, це завдання має кілька складових. Насамперед, це забезпечення безпеки території, на якій буде проводитися слідча (розшукова) дія. Так, огляд місць подій проводиться досить часто у районах бойових дій або на щойно деокупованих територіях. Як вірно відзначає К.П. Шевчишина, ці місця перебувають під ризиком повторних обстрілів, диверсій або на них залишаються нерозірвані боєприпаси [11, с. 1]. Така ситуація потребує обов'язкового проведення дій, спрямованих на забезпечення безпеки слідчої діяльності (розвідка території, очищення від вибухонебезпечних предметів тощо).

Наступною складовою забезпечення безпеки учасників слідчих дій є забезпечення СОГ належними засобами індивідуального захисту та відповідними технічними засобами захисту. До засобів індивідуального захисту відносяться бронежилети, каски, захисні окуляри. Серед технічних засобів захисту, як вірно відзначив О.М. Дуфенюк, повинні бути: броньований спеціалізований транспорт для переміщення слідчих груп разом з криміналістичною технікою та вилученими доказами; мобільні рефрижератори для транспортування трупів до пунктів проведення судово-медичних розтинів тощо [12, с. 369-371].

Ще одним стратегічним завданням при розслідуванні воєнних злочинів є поєднання класичних криміналістичних прийомів та інноваційних технологій. Так, у реаліях збройного конфлікту слідчий повинен застосовувати інноваційні інструменти, що здатні забезпечити високу точність, масштабність та об'єктивність отриманої інформації. Наприклад, використання 3D-сканування, GPS, дронів, камер з високою роздільною здатністю, ноутбуків із програмами для картографування тощо. В.В. Тіщенко вірно відмічає про необхідність вдосконалення засобів і методів криміналістичної фото-відеофіксації великих площ на певній ділянці місцевості, уражених ракетною або артилерійською зброєю; фіксації ходу і результатів проведення слідчих дій з використанням 3D-сканування, дронів [13, с. 360]. У цьому контексті виправданою є позиція В.Ю. Сокурєнка про те, що розслідування воєнних злочинів потребує комплексного забезпечення засобами криміналістичної техніки [14, с. 14]. Використання визначених технологій дозволяє не тільки компенсувати обмеженість можливостей доступу до місць злочинів, а й відтворити механізм учинення злочину з мінімальною похибкою.

Наступним стратегічним завданням при розслідуванні воєнних злочинів є недопущення повторної травматизації потерпілих та свідків. Слідчий повинен враховувати, що свідки й потерпілі часто перебувають у стані посттравматичного стресового розладу, переживають наслідки катувань, сексуального насильства чи примусового переміщення. Це потребує делікатного підходу, уникнення повторної травматизації, застосування спеціальних тактик і технік інтерв'ю. Згідно з Istanbul Protocol (2022), допит жертв тортур повинен проводитися лише у безпечних умовах, із залученням психолога, забезпеченням конфіденційності та правової допомоги [15].

У практиці ЄСПЛ визнано, що ненадання належної психологічної допомоги потерпілим може розглядатися як порушення ст. 3 Конвенції (справа *M.C. v. Bulgaria*).

Особливу увагу необхідно приділяти допиту дітей, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів. Так, ЄСПЛ у справі *D.V. v. Romania* підкреслив, що повторний допит дитини без належних гарантій є порушенням статті 3 Конвенції. Варто вказати, що на сьогодні в Україні впроваджуються

передові європейські методики допиту дітей. Наприклад, модель Барнахус передбачає проведення інтерв'ю в дружньому середовищі; скорочення повторних допитів задля уникнення повторної травматизації потерпілих; відеозапис допиту та використання його як доказу в суді; використання методики «когнітивного інтерв'ю» для відновлення пам'яті дитини [16].

Наступним стратегічним завданням при розслідуванні воєнних злочинів є використання допомоги спеціалістів, експертів та перекладачів. Так, до складу СОГ, залежно від слідчих ситуацій мають входити: вибухотехніки, судово-медичні експерти, криміналісти, балісти, психологи, інші.

Окрім того, розслідування воєнних злочинів потребує застосування широкого кола судових експертиз: вибухотехнічних, трасологічних, судово-медичних, молекулярно-генетичних, балістичних, комп'ютерно-технічних, портретних, лінгвістичних та інших спеціальних досліджень. Результати експертних досліджень забезпечують наукову обґрунтованість висновків слідства і дозволяють відтворити механізм злочину на основі об'єктивних, відтворюваних даних. За об'єктом дослідження судові експертизи пропонуємо поділити на такі групи: 1) об'єктом дослідження є людина (судово-медичні, психіатричні, біологічні); 2) об'єктом дослідження є матеріальні об'єкти (трасо логічні, балістичні, вибухотехнічні); 3) об'єктом дослідження є документи та повідомлення (лінгвістичні, почеркознавчі, техніко-криміналістичне дослідження документів).

Під час воєнних конфліктів свідками чи потерпілими можуть бути люди з інших держав (іноземні журналісти, волонтери, біженці). Окрім того, значна кількість підозрюваних може не володіти українською мовою. Тому використання допомоги перекладача в таких ситуаціях є обов'язковим. Допити за участю перекладача слідчому варто фіксувати на відеонасіях, оскільки це гарантує:

- захист прав допитуваного;
- можливість повторного аналізу показань;
- виключення маніпуляцій і перекручувань.
- використання в міжнародних судах.

Висновки. Воєнні злочини характеризуються високою доказовою складністю, міжнародним виміром відповідальності та необхідністю дотримання стандартів як національного, так і міжнародного кримінального правосуддя. Відтак, визначення стратегічних завдань розслідування цих кримінальних правопорушень є ключовою умовою підвищення ефективності роботи слідчих органів. Стратегія розслідування воєнних злочинів повинна мати інтегративний, багаторівневий характер і включати доказові, технічні, організаційні, безпекові та гуманітарні компоненти. Стратегічного значення набуває забезпечення безперервності ланцюга збереження доказів і дотримання міжнародних стандартів документування, що гарантує допустимість доказів у національних та міжнародних судах. Значну роль відіграє взаємодія з міжнародними структурами та правозахисними організаціями, які здійснюють незалежну верифікацію доказів. Ефективність розслідування залежить також від належного рівня забезпечення безпеки учасників слідчих (розшукових) дій. Не менш важливим є застосування сучасних криміналістичних технологій, здатних забезпечити точність і масштабність фіксації обстановки. До того ж слідчому необхідно приділяти увагу щодо запобігання повторній травматизації потерпілих і свідків. Окрім того, розслідування воєнних злочинів потребує залучення широкого кола спеціалістів та експертів. У сукупності ці складові формують цілісну стратегію, що дозволяє підвищити об'єктивність розслідування та створити умови для притягнення винних до відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевчук В.М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди П 78 та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації: тези наук.-практ. конф.* (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. *Електронне наукове видання.* С. 40–47 URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/Tezi_konf_22_06_2022.pdf (дата звернення: 12.11.2025).
2. Пряхін Є.В. Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 164 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4380/1.pdf> (дата звернення: 12.11.2025).
3. Жовтюк О.В. Актуальні проблеми розслідування воєнних злочинів. *Наука і правоохорона.* 2025. Випуск 3 (69). С. 130–138 DOI: 10.33270/0525693.15.
4. Про ратифікацію Римського статуту та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text> (дата звернення: 14.11.2025).
5. Пашковський М.І. Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності: *збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції, м. Могилів-Подільський*

- ський, бгрудня, 2024р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 157–161. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/385/382> (дата звернення: 05.11.2025).
6. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. A Practical Guide on the Effective Use of Digital Open Source Information in Investigating Violations of International Criminal, Human Rights and Humanitarian Law. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2024-01/ОНCHR_BerkeleyProtocol.pdf. (дата звернення: 10.11.2025).
 7. Міннесотський протокол щодо розслідування випадків потенційно незаконного позбавлення життя (2016). Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Нью-Йорк/Женева. 2017. URL: https://icmp.int/wp-content/uploads/2025/05/250313_ICMP_MINNESOTA-PROTOCOL_UKR_DEF.pdf (дата звернення: 04.11.2025).
 8. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина: методичні рекомендації Київ. 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf (дата звернення: 12.11.2025).
 9. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Незаконне позбавлення волі та катування. Київ. 2023. 102 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_katuvannya.pdf (дата звернення: 12.11.2025).
 10. Війна РФ проти України – найбільш задокументована війна в історії: діяльність ІСРА в Гаазі роз'яснив адвокат. *Freedom: інформаційний портал*. URL: <https://uatv.ua/uk/vijna-rf-proty-ukrayiny-najbilsh-zadokumentovana-vijna-v-istoriyi-diyalnist-icpa-v-gaazi-roz-yasnyv-advokat/> (дата звернення: 14.11.2025).
 11. Шевчишина К.П. Розслідування воєнних злочинів в Україні. автореф. дис. ... 12.00.09. Київ, 2024. 23 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/2024/avtoref_shevchyshena.pdf (дата звернення: 24.10.2025).
 12. Дуфенюк О.М. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2022. С. 369–374. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88>.
 13. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні проблеми формування основ воєнної криміналістики. *Вісник Національної академії правових наук України* Том 30. № 3. 2023. С. 357–370. DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-3-357.
 14. Сокурєнко В.Ю. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування порушень законів і звичаїв війни. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Випуск 2 (31). С. 11–24. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2023.02>.
 15. Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Geneva : OHCHR, 2022. 192 p. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0> (дата звернення: 15.10.2025).
 16. Модель «Барнахус»: Загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. 52 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/20941/file/BARNAHUS_web.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 15.11.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026